

СТАНОВИЩЕ

от проф. днк Мария Антонова Шнитер

за дисертационен труд

за придобиване на ОНС „доктор“

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки. Професионално направление:

2.1. Филология. Научна специалност: Българска литература (Старобългарска литература)

Автор: ЕКАТЕРИНА СТАНИМИРОВА СТОЙЧЕВА

Тема: СОЦИАЛНОТО И ДУХОВНОТО В ТРИ СЛОВА ОТ „КНИГА ГРИГОРИЯ ЦАМБЛАКА“

Научен ръководител: проф. дфн Мария Шнитер

Със заповед РЗЗ-1438/13.04. 2017 съм определена за член на научното жури по указаната процедура.

Общо представяне на процедурата и докторанта

Познавам Екатерина Стойчева от момента на зачисляването ѝ като редовен докторант по старобългарска литература. Макар че се оказах в ролята на неин научен ръководител едва три години по-късно, мога да кажа, че имах възможност да проследя отблизо перипетиите на нейното научно развитие и до голяма степен съм отговорна за някои съпътстващи го неудачи. Дисертационният труд, който днес е представен за защита, е резултат от многогодишни усилия и доста точно отразява постигнатото от докторантката равнище на научна опитност.

Представената по процедурата документация е пълна и отговаря на формалните изисквания на ЗРАСРБ и вътрешните нормативни уредби на Пловдивския университет. Дисертацията се състои от общо 280 страници и включва увод, четири глави, заключение, библиография и приложения.

1. Актуалност на тематиката

Избраната тема на дисертацията претърпя известна корекция с оглед по-точното фокусиране на изследователския въпрос. Така формулирано, заглавието изправя докторантката пред донякъде необичайна за старобългаристичните проучвания проблематика. Справянето с това предизвикателство предполага компетентност, излизаща извън строго филологическата, и поставя изследването в пресечната точка на литературоведския, литургическия и философско-културологичния анализ.

2. Познаване на проблема

Екатерина Стойчева демонстрира добро познаване на изследователската традиция в изследваната от нея област. Обзорът на литературата би могъл, разбира се, за да разширява безкрайно, като се има предвид интердисциплинарността на темата. Това обаче едва ли би добавило нещо съществено към постигнатите резултати и направените изводи. По-скоро би могло да се пожелае по-сериозно критично (а не само реферативно) отношение към прочетеното; това би позволило надграждането на собствения анализ да стъпи върху по-устойчива основа.

3. Методика на изследването

За разлика от преобладаващите напоследък лингвистични, археографски и текстологични приноси, тази дисертация си поставя за цел да анализира съдържанието на един цикъл проповеди, които досега рядко са били обект на целенасочен изследователски интерес. Така поставеният изследователски въпрос вече поставя дисертацията в “привилегирована”, но и в уязвима позиция – докторантката няма образци, с които да се “конкурира”, но и е принудена сама да формулира както теоретичната рамка на работата си, така и подходящата за нея методология.

Самата докторантка определя метода на изследването си като „индуктивен“ и „съпоставителен“ и добавя, че пореди използването на „*непълна индукция, ... някои от изводите имат вероятностен характер*“ (с. 6). Струва ми се, че тук бихме могли да добавим, че наред с традиционния литературно-исторически анализ Стойчева си служи с методи, характерни за социалните науки и богословието. Това е необходимо условие за постигане на поставените изследователски цели и, разбира се, обогатява както инструментариума, така и възможностите на приложения анализ.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

В **увода** са дефинирани обектът, основните задачи и целта на изследването. Уточнени са изследователските методи, основните понятия и хипотезите. Обоснована е употребата на изследователски методи и понятия от социалните науки, като е демонстрирана необичайна за “класически” старобългарист широта на изследователския хоризонт. Подробно е коментирана употребата (по-скоро отказът от употреба) на понятието “средновековен реализъм”, чието прилагане към средновековната литература е окачествено като “некоректно”, за сметка на по-убедителното (и отдавна утвърдено в науката) разбиране за двуслойната структура на художествения образ, при което “видимото” се възприема и употребява като средство за познание на “невидимото”. Ще

добавя, че в периода след вътрешното обсъждане тази част на работата претърпя значителна доработка, в резултат на което теоретичните постановки са избистрени и уплътнени.

Първата глава включва биографичен обзор за Григорий Цамблак (който би могъл да бъде по-ясно свързан с темата на изследването, за да бъде оправдано включването му в текста); подробно и изчерпателно се проследява изследователската традиция и се определя мястото на „Книга Григория Цамблака“ в съвременния научен контекст. Съществените теоретични претенции на работата са включени в част 3, посветена на състава на сборника, където се коментира жанровата специфика на изследваните слова и мястото им в богослужебния календарен ред. Слова са анализирани от гледна точка на структурата и композицията им, а спецификата на използваните в тях библейски цитати е обект на допълнителен анализ, който липсваше в обсъждания на вътрешната защита текст. Тук е заявена и теоретичната “рамка” на работата – Августиновата концепция за “Божия” и “земния” град. Според мен излишно голямо внимание е отделено на описание на историята и характеристиките на поста в контекста на християнската ритуална традиция.

Втора, трета и четвърта глава са посветени на всяко от изследваните слова и имат идентична структура – включват анализ на стилистичните особености, на елементите на „социалното“ и „духовното“, извлечени от текста. Композиционната деконструкция на текстовете е последвана от коментар на богослужебния и извънбогослужебния контекст и анализ на използваните библейски цитати и техните литературни и нравоучителни функции. Така изводите относно “социалното” и “духовното” във всяка от проповедите намират своята убедителна аргументация.

Анализирайки Цамблаковите слова, Е. Стойчева демонстрира сериозна богословска и специално литургическа компетентност, без която тълкуването на омилетичните текстове би било неубедително. В същото време дисертацията успява да се задържи в рамките на филологическия анализ и не се поддава на изкушението да се опита да стане богословско проучване – прелъстителна опасност, която често трудно се преодолява дори от най-високо квалифицираните медиевисти.

Направените в **ЗаклЮчението** изводи и обобщения са убедително аргументирани и естествено произтичат от анализа на текстовете в предишните глави. Може да се каже,

че те предлагат нова гледна точка към творчеството на бележития проповедник и представляват съществен научен принос.

5. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

В рамките на процедурата Екатерина Стойчева е представила изискуемите пет публикации, четири от които са в сборници от конференции, а една е под печат в специализирано научно издание. Прави положително впечатление, че избраните от нея теми, макар да са във връзка с темата на дисертацията, не повтарят буквално части от нея, а подсказват един разширяващ се научен интерес (тук особено заслужава да се отбележи съпоставката между Презвитер Козма и Цамблак).

6. Автореферат

Авторефератът отговаря на формалните и съдържателни изисквания и съответства на текста на дисертацията.

7. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Смятам, че представеният за защита труд демонстрира резултатите от една дългогодишна упорита изследователска работа. Той успява да визуализира нови елементи в едно богато и отдавна разорано научно поле. В своята работа върху дисертацията си докторантката показва не само научна добросъвестност, търпение и упоритост, но и способност да приема и осмисля направените критики, както и завиден характер. Затова достигнатите от нея изводи заслужават да бъдат по-широко популяризирани.

Смятам, че дисертационният труд на Е. Стойчева отговаря както на формалните, така и на съдържателните изисквания за придобиване на ОНС „доктор“. Убедено ще гласувам „за“ присъждането на Екатерина Станимирова Стойчева на тази ОНС в област на висше образование 2. Хуманитарни науки. Професионално направление: 2.1. Филология. Научна специалност: Българска литература (Старобългарска литература).

7.6.2017 г.

Пловдив

проф. днк Мария Шнитер